

УДК 316.32-021.68:36.32-025.13

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.30.14>

КОНЦЕПЦІЯ «ВІДКРИТОГО» СУСПІЛЬСТВА В СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ТЕОРІЯХ

Ганна Ніколенко

Інститут філософії імені Г. С. Сковороди

Національної академії наук України,

відділ історії зарубіжної філософії

вул. Трьохсвятительська, 4, 02000, м. Київ, Україна

Основні ідеї «відкритості» суспільства проявляються в багатоманітних ракурсах. Це реальна концепція, започаткована А. Бергсоном і К. Попером, що з плином часу перетворюється на методологічну абстракцію, тобто через свою універсальність та популярність стає своєрідною метафорою, яка поєднує різні сфери людського знання. Вони містять новітні дослідження техніки, людського розуму і поведінки, запозичують математичні та статистичні методи, біологічні відкриття тощо. Незважаючи на вихідну предметну відмінність, їх поєднують інтерес до суспільного розвитку та критерії відкритості. Можна сказати, що «відкрите суспільство» стає загальною назвою, властивістю, притаманною сучасним тенденціям розвитку суспільства. А тому суспільні теорії пронизані ідеями «відкритості», вони повторюють основну логіку цієї концепції, і додають інші, специфічні для кожної ознаки. У статті виокремлено такі суспільні напрями, як інформаційне, синергетичне, аутопоетичне суспільство, а також спроби наукового передбачення в концепціях «іншого суспільства» (так зване третьохвильове) та «суспільство ризику». Концепції представлені цілими плеядами відомих вчених (Д. Белл, М. Кастельс, Г. Шіллер, Е. Гідденс, У. Матурана, Н. Луман, Н.Т алеб та ін.), а також українськими вченими, серед яких В. Бех, О. Князева, Я. Любимий, В. Лях, К. Райда, та ін. Було узагальнено підходи суспільних концепцій та виявити ознаки відкритості, що об'єднують кожну з них та доведено, що вони містять ознаки відкритості за поданими критеріями. Розкрито еволюцію поняття «відкрите суспільство» від класичних теорій першої половини ХХ ст. до соціально-філософських досліджень ХХІ ст. Було узагальнено підходи суспільних концепцій та виявлено ознаки відкритості, що об'єднують кожну з них, а також доведено, що вони містять ознаки відкритості за поданими критеріями.

За результатами історико-філософського дослідження концептуалізовано поняття «відкритість» у сучасному розумінні суспільства ХХІ ст., що трансформується.

Ключові слова: відкритість, відкрите суспільство, аутопоезис, синергетика, інформаційне суспільство, «інше суспільство», ризик, суспільство ризику.

«Концепція «відкритого суспільства» – порівняно нова теорія, започаткована в першій половині ХХ ст. як нова форма соціального устрою, яка б могла змінити нагальні проблеми тогочасності і відповідати новим цінностям (гуманізм, демократичність, рівність, верховенство права), які зароджувалися. Ці ідеї отримали бурхливе схвалення як у науковому світі, так і серед широкої публіки. Основні ідеї «відкритості» суспільства проявляються в багатоманітних ракурсах. Це реальна концепція, започаткована А. Бергсоном і К. Попером, що з плином часу перетворюється на методологічну абстракцію, тобто через свою універсальність та популярність стає своєрідною метафорою, яка поєднує різні сфери людського знання. Вони містять новітні дослідження техніки, людського розуму і поведінки, запозичують математичні та статистичні методи, біологічні відкриття тощо. Незважаючи на вихідну предметну відмінність, їх поєднують інтерес до суспільного роз-

виту та критерії відкритості. Можна сказати, що «відкрите суспільство» стає загальною назвою, властивістю, притаманною сучасним тенденціям розвитку суспільства. А тому суспільні теорії пронизані ідеями «відкритості», вони повторюють основну логіку цієї концепції, і додають інші, специфічні для кожної ознаки. У статті виокремлено такі суспільні напрями, як інформаційне, синергетичне, аутопоетичне суспільство, а також спроби наукового передбачення в концепціях «іншого суспільства» (так зване третьохвильове) та «суспільство ризику».

Дослідження «відкритості» як характерної ознаки сучасного суспільства розглянуто концепціями кількох напрямів. Класичну теорію «відкритого суспільства» представлено в роботах А. Бергсона (*Henri Bergson*, 1859–1941 pp.) «Два джерела моралі та релігії» (*“Les Deux sources de la morale et de la religion”*, 1932) та К. Попера (*Karl Popper*, 1902–1994 pp.) «Відкрите суспільство та його вороги» (*“The open society and its enemies”* 1945). Запропоновані ідеї були продовжені багатьма авторами, серед яких можна виокремити таких: Дж. Сорос (*George Soros*, 1930 р.н.) «Відкрите суспільство: реформуючи глобальний капіталізм» (*“Open Society: Reforming Global Capitalism”*, 2010); Дж. Ріфкін (*Jeremy Rifkin*, 1945 р.н.) «Третя промислова революція: як горизонтальні взаємодії змінюють енергетику, економіку і світ загалом» (*“The Third Industrial Revolution: How Lateral Power Is Transforming Energy, the Economy, and the World”*, 2013), в якій автор розкрив важливість відкритих (горизонтальних) зв'язків між людьми для формування сучасного суспільства; Дуглас Норт (*Douglass North*, 1920–2015 pp.) розрізняє суспільства відкритого та закритого доступу в книзі «Насильство та соціальні порядки» (*“Violence and social orders”*, 2009). Варто виокремити представників концепцій інформаційного, синергетичного, аутопоетичного суспільства тощо, які будуть докладно представлені нижче.

Ідея «відкритого суспільства» вперше описується А. Бергсоном в роботі «Два джерела моралі та релігії» 1932 р. Він проводить пошук джерел формування та еволюції людського суспільства, крайні точки яких називає «відкритими» і «закритими». Концепція «відкритого» суспільства розгортається через осмислення здатності людини до еволюції «закостенілого» розуму, що підкорений інстинкту і тяжіє до незмінності, але завдяки інтуїтивним поривам змінює форму свого існування. Концепція А. Бергсона ґрунтується на протиставленні кількох протилежних механізмів, які властиві свідомості людини та відповідно формують типи суспільств. Їх можна умовно поділити на протиставлення відкритих та закритих характеристик: розум – інстинкт, підкорення звичці – творчий порив, прогрес – порядок, справедливість – рівність, розвиток – сталість, динаміка – статика тощо.

Ідея розділити суспільство на «відкрите» і «закрите», а також ті категорії, які лежать в основі цього поділу, запропоновані А. Бергсоном, були схвально сприйняті в науковому світі і отримали розвиток у двох основних напрямках – соціологічних і філософських пошуках. Дослідження доводять, що у ХХ ст. такі представники, як Ф.А. Гайек, Дж. Роулз, Р. Дворкін, Р. Нозік [6, р. 46–48], приділяли увагу питанням справедливості, рівності, пошуку такого морального закону, який би був найкращим для кожного члена суспільства і тієї форми держави, в якій би це реалізовувалося. Інший напрям започатковано К. Поппером [7], він являє собою аналіз закритих і відкритих суспільств на прикладах тоталітарних та демократичних режимів. У його критичному розгляді виділено такі критерії (подані у протиставленні): контроль суспільства/дослідження розвитку (бажання проконтролювати та направити історичний процес/використання наукових методів для прогнозування спадів та підйомів у різних сферах та варіантів реагування на зміни); авторитарний інтелектуалізм / свобода думки і слова; неконтрольований суверенітет / обмеження влади; етика сильного / мораль власної совісті (відповідальності за свої дії); жорсткий традиціо-

налізм / гнучкість щодо розвитку чи зміни традицій; утопічна інженерія / соціальна інженерія (створення єдиного щастя / поетапне вирішення нагальних проблем); принцип безгрішності / принцип спроб і помилок (у втіленні державної політики). К. Попер наголошує, що розвиток суспільства має включати планування одночасно безпеки і свободи, наскільки дає змогу людський розум, при цьому використовуючи метод фальсифікації (права на помилку), а не ідеалізації.

Подальші дослідження часто використовують зазначені характеристики в процесі оцінювання суспільного розвитку, при цьому не обов'язково використовуючи прямо термін «відкритості» або «відкритого суспільства». Втім, ідея відкритості універсалізується, її елементи сприймаються як належне і властиве сучасному людству за замовчанням, а деякі категорії зайняли місце універсальних цінностей. Наприклад, гуманізм у сучасних дослідженнях часто інтерпретується через емпатію, здатність до співчуття (Дж. Ріфкін), а сучасні технології дають змогу об'єднувати людей, розділених континентами і висвітлювати проблеми гуманітарного характеру через відкриті мережі. Такі елементи демократії, як особиста відповідальність за свої дії, верховенство права, плюралізм думок і діяльності, рівність перед законом, нині є не стільки ознакою політичного режиму, скільки системою координації в роботі будь-якої організації (комерційної, політичної, волонтерської), і стосуються не тільки громадян, але й країн (Дж. Сорос). Модель відкритого мислення А. Бергсона «я-людство-Всесвіт», що передбачає відповідальність перед всіма живими істотами, втілюється в синергетичних теоріях. Врахування можливості поправки на помилку, передбачення небезпек при розвитку і використання наукового методу К. Попера знаходять відгуки в дослідженнях суспільства ризику (Н. Луман). Важливість знання, здатності до розвитку, оновлення своїх інструментів і постійної рефлексії підкреслювали всі зазначені автори, що поєднує їх із тим типом аналізу сучасного суспільства, який ґрунтується на постійному навчанні та відкритим обміном інформацією, знаннями та досвідом (концепції інформаційного суспільства).

Концепція інформаційного суспільства є важливим елементом системи дослідження завдяки аналізу впливу нових технологій та унікального поширення знання на умови життя та спілкування людей. Вільний доступ до інформації за допомогою мережі Інтернет, змога спілкуватися на міжконтинентальному рівні створює безпрецедентні умови для обміну та створення безлічі спільних проектів. Інформаційне суспільство є відкритим через широкі можливості доступу до інформації та діяльності будь-якої людини на планеті. Обмін інформацією та постійне оновлення і поширення наукового знання є критеріями відкритості.

Першим про трансформацію суспільства на основі керування інформацією, як джерела і умови успіху, заговорив Д. Белл у трактаті «Майбутнє постіндустріального суспільства. Досвід соціального прогнозування» 1971 р. Українські дослідники визначають такі основні елементи його концепції: «Д. Белл вважав, що нове суспільство <...> високорозвинутих країн другої половини минулого століття <...> характеризувалося збільшенням кількості та якості інформації. Якісні зрушення <...> відбуваються внаслідок збільшення інформації особливого типу – знання, а не внаслідок збільшення звичайної інформації» [2, р. 248–249]. Нове суспільство виникає на тлі змін у соціальній структурі: сфері зайнятості, економіці та системі стратифікації. Відповідно до цього він визначає типологію соціального устрою в трьох різновидах праці – «здобуваючої», «мануфактурної» та «інформаційної». Через збільшення інтелектуальної праці автор прослідковує певні якісні зміни, таких як наукове планування і гуманізація суспільних відносин.

Авторитетною є теорія М. Кастельса, яка описує інформаційний капіталізм у «мережевому суспільстві». У своїй роботі «Information Age: Economy, Society and Culture»

1996 р. автор робить ґрунтовний аналіз нової епохи. Він зазначає, що це ера інформаційного капіталізму, яка характеризується змінами у трудовій діяльності і моделях зайнятості, індивідуалізації праці. Також важливим є те, що створюється нове середовище на основі інноваційних технологій, основа для виникнення нового типу особистості мусить бути спрямованою на постійну гнучкість. Ознаки формування культури інформаційного суспільства, за Кастельсом, є такими: «розмивання способів життя; реальна віртуальність; постійна миттєвість (ідея позачасового часу); домінування «простору потоків» над «простором місць»; зміна ідентичності різних соціальних групах» [2, р. 265]. Відбувається формування людини «нового типу», в минуле відходять такі цінності, як пошук стабільності, відданість компанії або бюрократичним структурам, громадянським позиціям, необхідність соціальної захищеності. Натомість необхідна здатність до самопрограмування, перенавчання, гнучкості та пристосування до нових (плинних) умов, здатність створювати свої мережеві зв'язки в плинних проектах, а не покладатися на позиції корпоративної бюрократії.

Наступна концепція, запропонована до розгляду, – синергетичне суспільство. Згідно з висновками Я. Любивого, концепції синергетичного суспільства формуються одночасно з основними концепціями інформаційного суспільства. Синергетичний підхід пояснює зв'язок людини та природи і може дати відповіді на екологічні виклики останніх десятиліть: «Збереження екологічного балансу сучасного суспільства з природним навколишнім середовищем залежить від синергії природи й суспільства, від рівня відповідності суспільних патернів (базових суспільних відносин, норм та інститутів), атракторів (соціальних програм, цінностей та ідеалів) і суператракторів (ключових парадигм суспільного розвитку, трансформованих у вигляді цих парадигм найважливіших цінностей та ідеалів) і механізмів їх реалізації та втілення – регульованих суспільством технічних параметрів безпечного самовідновлення природи» [2, р. 282]. Синергетичний підхід тісно пов'язаний із механізмами самоорганізації. Зокрема, О. Князева та С. Курдюмов [3] вважають, що це мають бути системи певного виду – відкриті та нелінійні, в широких колах досліджень (фізичних, соціологічних, психічних тощо). Досліджуючи цю концепцію, Я. Любивий зауважує, що синергетичні закономірності розвитку систем найяскравіше проявляються в невірноважених станах, однак хаотичність теж має межі [2, р. 293].

Термін «аутопоезис» (autopoiesis) походить від від грец. слів *autos* і *poiein* «побудова чи відтворення». Введено аутопоетичну теорію чилійськими вченими У. Матураною та Ф. Варелою 1973 р. в роботі «Аутопоезис: організація живого». За їх твердженнями, ознакою будь-якої живої системи є аутопоезис: «<...> це самовиробництво системою компонентів, що реалізують її організацію (процесуальну конфігурацію), а живою системою вважається будь-яка система, яка здійснює аутопоезис <...> для опису феномена життя як явища, властивого відкритим, самовідтворювальним системам» [8, р. 15]. Автори вважали, що первинним у будь-якій системі є біологічне начало, в тому числі здатність опрацювати необхідну для самоорганізації базу даних.

У науковому світі є практика запозичення категорій з інших дисциплін, і аутопоезис з'являється в німецькій соціології. П. Хайл разом із Ф. Бенселером та В. Коком [1] використовують його для характеристики соціальних систем: «В аутопоетичній теорії спостерігач (людина) – це складна система, що розвивається і має здатність не тільки до самовиробництва і відтворення, але й самореферентності, працюючи з власними описами як із незалежними сутностями».

Розглядаючи концепцію «відкритості» в аутопоетичному контексті, варто згадати німецького автора Н. Лумана. У роботі «Самоопис» (2009 р.), він використовує такі поняття,

як «аутопоезис», «біфуркація», «комунікація», «інформація» тощо, для опису динаміки еволюції всіх соціальних сфер, аналізує виникнення світового суспільства. «Вже на рівні операцій система суспільства вимушена спостерігати процес своїх комунікацій і в цьому сенсі – примушена до самоспостереження <...> Система рефлектує свою власну єдність як точку віднесення спостережень <...> Культура в сучасному сенсі завжди є культурою, яка рефлексує саме як культура, тобто являє собою опис, який спостерігається всередині системи» [4, р. 23].

Іншою концепцією, яка розвиває ідеї «відкритого суспільства», є концепція «суспільства ризику». Вона розвивалася окремо від ідей відкритості, але використовувала схожу методологію: еволюція поняття ризику відбувалася через трансформацію від спроби врахувати, проконтролювати і перебачити все до розуміння, що абсолютний контроль, як і абсолютне передбачення, неможливі. Відповідно до вищезазначених критеріїв відкритості, ми спостерігаємо еволюцію гнучкості мислення, права на помилку і відмови від контролю, а замість нього використання наукового методу з метою прогнозування можливих наслідків.

Суспільство ризику являє собою концепцію, яка розглядає розвиток соціуму з точки зору умов підвищеного фактора ризику, наявності глобальних загроз. Ризик стає однією з основних характеристик сучасності, і в статті буде розглянуто концепції У. Бека, Н. Лумана та Е. Гідденса.

У. Бек вважається засновником поняття «суспільство ризику». Він наголошує, що в новому сучасному суспільстві ризику мають глобальний позачасовий характер. Поняття «ризик» виступає як соціальний фактор, у формуванні якого беруть участь різноманітні соціальні групи (політики, ЗМІ, підприємці, представники громадянського суспільства тощо). Введення категорії ризику у сферу соціальних досліджень було сприйнято і продовжено іншими відомими вченими. Окрім досліджень аутопоетичних систем у суспільстві, як зазначено вище, Н. Луман також досліджує природу ризику, прослідковує еволюцію поняття у статті «Поняття ризику», опублікованій у журналі «Thesis» (1994 р.). Окрім статті, автор проводить дослідження також в інших роботах і наголошує, що оцінювання ризику і готовність прийняти ризик – це проблема не тільки ментального характеру, але передусім соціальна: «Поведінка в цих випадках відповідає або очікуванням відносно поведінки релевантних референтних груп, або характеру соціалізації (незалежно від того, чи була вона такою, якою прийнято вважати, або іншою) <...> соціальні науки краще відчують масштаби проблеми ризику, бо бачать тут, передусім, технологічні та екологічні проблеми сучасного суспільства» [5, р. 136–137]. Н. Луман вихідними вважає питання, хто приймає рішення або що видається вирішальним у визначенні, що вважати ризиком і в яких часових чи предметних горизонтах. Важливими також є врахування, сприйняття, оцінка ризику та згоди на ризик, питання про відбір ризику (якийсь ризик враховується, а якийсь ні). Тільки дослідження, специфічне для цієї дисципліни, може з'ясувати, що це не питання випадку, але що цим відбором керують певні соціальні фактори. Автор вважає, що вихідним пунктом дослідження ризиків є індивід, саме його поведінка модифікує майбутні події. Н. Луман доходить висновку, що чим більшими раціональними, складними є обчислення ризику, тим більше нового знання ми отримуємо про проблему. Таким чином, сучасне суспільство ризику є розширенням можливостей знання і досліджень, а не результатом дії техніки. Концепція зазнала трансформації з визначення ризику як прорахованої, контрольованої небезпеки для страхової діяльності до прогнозування можливих небезпек або неотримання прибутку/досягнень за допомогою статистичних і соціологічних методів. Використання наукового методу для прогнозування можливого розвитку подій, а не для

контролю будь-якої діяльності, схильність до гнучкості і прийняття того, що не все можна передбачити, на противагу страховки як всебічного передбачення відповідають зазначеним у статті критеріям відкритості.

Е. Гіденс вважає «ризик» атрибутом епохи «високої сучасності», для якої характерними є, передусім, експертні знання, масова свідомість. Автор зазначає, що громада реалізує себе в категоріях ризику, невизначеності та потреби у виборі. Можна прослідкувати, що, слідом за У. Беком, він розрізняє ризики як продукти людської діяльності та зовнішні загрози, а також доповнює тези про глобальні загрози, підкреслюючи, що суспільні інститути створюють ризики не тільки через динаміку в суспільстві на національному рівні, але також у контексті глобалізації. Реакцією на невизначеність завжди є тривога, тобто певна зупинена дія. Для вирішення ситуацій невизначеності необхідні конкретні дії, наслідки яких важко передбачити. Для вирішення соціальних проблем, особливо глобального масштабу, необхідно йти на ризики, проявляти творчість (створення чогось принципово нового) та гнучкість мислення, оскільки нові виклики не мають перевірених алгоритмів і при цьому мали б всезагальне схвалення. Тут перед нами постає проблема вибору, яке рішення буде найбільш оптимальним. Таким чином, свобода вибору, один із критеріїв відкритості, тісно переплітається з відповідною потребою суспільства ризику.

Ще одним відомим дослідником ризиків є Н. Талеб. Він будує свою теорію навколо неймовірних, непередбачених подій, які є ризиками, що не можна передбачити, і називає їх «чорними лебедями». Цю назву він обрав через те, що довгий час науковці були впевнені, що лебеді бувають лише білого кольору, і суспільне переконання було таким сильним, що «білий, як лебідь» стало загальним поняттям. Відкриття птахів чорного кольору створило певний переворот в усвідомленні звичного нам світу, і саме такі події, які неможливо передбачити чи до яких підготуватися, стають центром його теорії. Він використовує свою концепцію в економічній сфері, а також для аналізу різних соціальних та технічних зрушень.

Узагальнюючи вищесказане, було доведено, що концепція «відкритого суспільства» властива багатьом напрямам сучасних суспільних теорій. Її головні категорії, такі як доступ до інформації, гнучкість і саморозвиток індивіда і системи, можливість відкритого доступу до спілкування та обміну, цінності гуманізму та демократичності, є також основними категоріями вказаних суспільних концепцій. Творче мислення, саморозвиток, діяльність (політична і комерційна), що підкорена правовому законодавству і плюралізму, є ознаками відкритості. З іншого боку, окрім світоглядних орієнтирів, пошук альтернатив суспільного ладу спричинені вразливістю ринкової економіки, як показали економічні кризи ХХІ ст. Кожна у своєму напрямі, ці течії розвивають і конкретизують аргументацію, які виклики тепер стоять перед людством і які ціннісні орієнтири та практичні моделі здатні в цьому допомогти.

Список використаної літератури

1. Автопоезис соціальних систем : монографія / за науковою ред. В.П. Беха. Київ : Вид-во імені М.П. Драгоманова 2010. 746 с.
2. Інформаційне суспільство у соціально-філософській ретроспективі та перспективі / В.В. Лях, В.С. Пазенок, Я.В. Любивий, К.Ю. Райда, В.К. Федорченко, О.М. Йосипенко, О.М. Соболев, Н.А. Фоменко, О.П. Будя, Ю.О. Безукладніков. Київ : ТОВ «ХХІ століття: діалог культур», 2009. 404 с.
3. Князева Е.Н., Курдюмов С.П. Основания синергетики. Режимы с обострением, самоорганизация, темпомиры. Санкт-Петербург : Алетейя, 2002. 414 с.

4. Луман Н. Самоописания Н. Луман / Пер. с нем. А. Ановский, Б. Скуратов, К. Тимофеева. Москва : Издательство «Логос», ИТДГК «Гнозис», 2009. 320 с.
5. Ніколенко Г.С. Витоки концепції «відкритого суспільства» в роботі А. Бергсона «Два джерела моралі та релігії». *Мультиверсум* 2017. Випуск 3-4 (161-162). С. 46–48.
6. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги / Пер. з англ. О. Коваленко. Київ : Основи, 1994. 444 с.
7. Українське суспільство: міграційний вимір : нац. доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. Київ, 2018. 396 с.
8. Autopoiesis, Communication, and Society: The Theory of Autopoietic Systems in the Social Sciences Frank Benseler, Peter M. Hejl & Wolfram K. Kock. URL: <http://philpapers.org/s/Peter%20M.%20Hejl%20%26%20Wolfram%20K.%20Kock>
9. Varela, Francisco J. Autonomy and autopoiesis, in Roth, Gerhard, and Helmut Schwegler (eds.) *Self-organizing Systems: An Interdisciplinary Approach*, Frankfurt / New York: Campus Verlag, 1981. P. 14–23.

CONCEPT OF “OPEN SOCIETY” IN MODERN SOCIAL THEORIES

Hanna Nikolenko

*H. S. Skovoroda Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Department of Foreign Philosophy
Tryokhsvyatitelska str., 4, 02000, Kyiv, Ukraine*

The main ideas of the “openness” of society manifest themselves in diverse perspectives. This is a real concept founded by A. Bergson and K. Popper, which over time turns into a methodological abstraction, that is, due to its universality and popularity, it becomes a kind of metaphor that unites various spheres of human knowledge. They contain the latest research techniques, human reason and behavior, borrowing mathematical and statistical methods, biological discoveries etc. Despite the initial substantive difference, they are united by an interest in social development and criteria of openness. It can be said that the “open society” becomes a nominative feature inherent in modern trends in the development of society. Therefore, social theories are imbued with the ideas of “openness”, they repeat the basic logic of this concept, and add other specific features. The article highlights such social areas as informational, synergistic, autopoietic society, as well as attempts at scientific foresight in the concepts of “another society” (the so-called “third wave society”) and “risk society”. Concepts are represented by such famous scientists as D. Bell, M. Castells, E. Giddens, U. Maturana, N. Luhmann, N. Taleb and others, as well as Ukrainian scientists, including V. Bekh, O. Knyazeva, I. Lyubiviy, V. Liakh, K. Raida and others. Approaches of public concepts were summarized and openness criteria were named, combining each of the theories. It is proved that they contain signs of openness on the presented criteria. The evolution of the concept of “open society” from the classical theories of the first half of the XX century to socio-philosophical research of the XXI century is revealed. The approaches of social concepts were generalized and the signs of openness that unite each of them were revealed, and it was also proved that they contain signs of openness according to the presented criteria. According to the results of historical and philosophical research, the concept of “openness” in the modern understanding of a transforming society of XXIst century is conceptualized.

Key words: openness, open society, autopoiesis, synergy, information society, “another society”, risk, risk society.